

Volgende week donderdag spreekt u met de minister over voortgang/evaluatie missies, wat o.a. gaat over burgerslachtoffers en de Nederlandse luchtaanval op Hawija. Hieronder geven wij u graag wat punten mee ter voorbereiding van dit commissiedebat, met helemaal onderaan een aantal bronnen waarin dieper op de materie wordt ingegaan. Hopelijk wilt u dit aan de orde stellen in het debat.

Met vriendelijke groet, namens Airwars en PAX

Jip van Dort

Politiek adviseur PAX

Constructieve dialoog

In de jaren na de onthulling van de lang geheimgehouden Nederlandse verantwoordelijkheid voor de minstens 85 burgerdoden in juni 2015 in Hawija, Irak, heeft een constructieve dialoog plaatsgevonden tussen het ministerie van Defensie en het maatschappelijk middenveld, waaronder Airwars en PAX, die zeer gewaardeerd wordt. De minister van Defensie geeft inmiddels aan een nieuwe impuls te willen geven aan de bescherming van de burgerbevolking in gewapend conflict en de daarbij horende transparantie. Enkele stappen zijn daartoe ook al gezet, zoals in april aangekondigd in de stappenplan brief van de minister, o.a. dat er nu standaard aandacht is voor zowel de risico's als de mogelijkheden tot het minimaliseren van burgerslachtoffers bij militaire inzet, dat vooraf meer informatie verstrekt zal worden over hoe transparantie, onderzoek naar en compensatie van burgerslachtoffers vorm krijgt en dat wordt voorgenomen om te investeren in meer kennis over burgerbescherming en het voorkomen van burgerslachtoffers.

- Airwars en PAX moedigen het ministerie en de Tweede Kamer aan om voort te gaan op de ingeslagen weg, waarbij belangrijk is dat heldere termijnen worden gekoppeld aan de in de brief van de minister genoemde stappen en dat de Kamer hier op regelmatige basis over wordt geïnformeerd, zodat voortgang gemonitord kan worden. Parlementariërs en het maatschappelijk middenveld moeten betrokken worden bij de implementatie van de korte termijnstappen en de ontwikkeling van de lange termijnstappen. Hierbij kan geleerd worden van vergelijkbare stappen die nu in de VS worden gezet middels het *Civilian Harm Mitigation and Response Action Plan (CHMR-AP)*, dat een grote verandering m.b.t. burgerbescherming en het mitigeren van burgerleed voorstelt.

Transparantie

Ondanks een aantal positieve ontwikkelingen, kunnen en moeten nog allerlei verbeteringen worden doorgevoerd. Wat transparantie betreft, blijft problematisch dat, omwille van moeilijk definieerbare en controleerbare 'veiligheidsbelangen', informatie enkel vertrouwelijk met de Kamer gedeeld zou kunnen worden, waarmee democratische controle wordt bemoeilijkt. Dit probleem wordt nog versterkt door de afwijzing door de regering van een commissie die onafhankelijk kan toetsen of informatie terecht achtergehouden wordt. Verder weigert Nederland minimale transparantiestandaarden op te stellen voor deelname aan een militaire operatie, waardoor risico's blijven bestaan dat afspraken in een toekomstige militaire coalitie voldoende transparantie verhinderen en zo democratische controle onnodig beperken.

- Wat Airwars en PAX betreft, mag Nederland niet opnieuw verantwoordelijkheid voor burgerslachtoffers jarenlang geheimhouden of zich bij een gebrek aan transparantie op afspraken in een militaire coalitie beroepen. Ook moet onafhankelijke toetsing worden georganiseerd om te controleren of informatie terecht achtergehouden wordt en dienen minimale transparantiestandaarden ontwikkeld te worden voor deelname aan militaire operaties.

Terugblik

Nederland heeft 2100 luchtaanvallen uitgevoerd in de oorlog tegen Islamitische Staat (IS). Twee gevallen van Nederlandse verantwoordelijkheid voor burgerslachtoffers zijn bekend – Hawija en Mosul (waar vier burgers werden gedood). Over de 2098 andere aanvallen is wel informatie gedeeld, maar niet heel gedetailleerde. Daardoor is het nog altijd niet mogelijk om na te gaan hoe de Nederlandse luchtaanvallen zich verhouden tot informatie over burgerslachtoffers verzameld door monitoringsorganisaties, zoals Airwars. Dit leidt tot situaties waarin het in sommige gevallen waarschijnlijker is dat parlementariërs informatie over Nederlandse verantwoordelijkheid voor burgerslachtofferincidenten krijgen van bondgenoten dan van hun eigen ministerie van Defensie.

- In de brief van de minister wordt vooruitgekeken, maar Airwars en PAX vinden terugblikken ook belangrijk. Dat zou ertoe moeten leiden dat Nederland preciezere informatie, volgens gangbare open datastandaarden, over de geweldsinzet tegen IS vrijgeeft, te weten: datum, doel en nabije locatie van de luchtaanvallen. Daarnaast moet het ministerie toelichten hoe het met partners zoals Airwars samen zal werken om de impact van deze luchtaanvallen op burgers te begrijpen en welke mechanismen er zijn voor compensatie van slachtoffers.

Onderzoekskader

In de stappenplan brief van de minister wordt toegezegd dat het onderzoekskader van Defensie in het geval van (een vermoeden) van burgerslachtoffers ten gevolge van eigen geweldsinzet wordt verbreed. Dat is positief, maar details over de uitwerking hiervan blijven onduidelijk. Alleen door te investeren kan daadwerkelijk tegemoet gekomen worden aan de toezegging de Kamer voortaan beter te informeren.

- Essentieel voor Airwars en PAX is dat er in onderzoek naar (mogelijke) burgerslachtoffers meer structurele aandacht komt voor niet-militaire bronnen, dat getuigen actiever geraadpleegd worden en waar mogelijk onderzoek ter plaatste gedaan wordt. Het ontbreken van deze zaken is herhaaldelijk door critici aangewezen als oorzaak voor het missen van burgerslachtofferincidenten. Daarom moet geïnvesteerd worden, o.a. om personeel in staat te stellen om burgerslachtoffers te monitoren en trends in incidenten te onderzoeken. Tegelijkertijd moet er transparantie zijn over welke minimale voorwaarden er gehanteerd worden in onderzoek naar burgerslachtoffers, zoals bijvoorbeeld het minimum aan bewijs dat nodig is om een onderzoek te starten of het minimum aan bewijs dat nodig is om een vermoeden als 'geloofwaardig' te categoriseren.

Burgerslachtofferfonds

Nederland kan besluiten om op vrijwillige basis over te gaan tot compensatie als dat in de rede ligt, aldus de minister van Defensie. In het verleden werden slachtoffers van Nederlandse militaire operaties soms wel, soms niet gecompenseerd. Een standaardpraktijk om burgerslachtoffers van eigen geweldsinzet tegemoet te komen, ontbreekt, waarbij de minister gelukkig wel aangeeft dat hiervoor geen financiële bezwaren bestaan.

- Airwars en PAX vinden dat compensatie van burgerslachtoffers en nabestaanden steevast in de rede ligt, zowel bij verlies van mensenlevens, verwondingen als materiële schade, en bepleit daarom het opzetten van een burgerslachtofferfonds zoals dat eerder al in de VS werd opgezet.

Hawija

Onderzoek van PAX naar de luchtaanval op Hawija, in samenwerking met de Universiteit Utrecht en het Iraakse Al-Ghad, wijst uit dat er meer doden zijn gevallen dan voorheen werd aangenomen, maar vooral ook dat de schade nog immenser is. Het resulteerde in honderden zwaar gewonden, die geregeld nog altijd (ernstige) fysieke en/of psychische klachten hebben. Bovendien is schade gerapporteerd aan maar liefst 1200 bedrijven en winkels en 6000 huizen. PAX waardeert dat Nederland enkele herstelwerkzaamheden voor de gemeenschap in Hawija financiert, maar constateert ook dat dit totaal niet in verhouding staat tot het enorme leed en de verwoesting.

- Om burgers in Hawija werkelijk tegemoet te komen is veel meer nodig, bij voorkeur individuele compensatie en het aanbieden van excuses.

Bronnen

- [The Dutch MoD announces policy changes regarding civilian harm](#), 20 april 2022.
- [After Hawija: The way forward for the Dutch Ministry of Defense](#), 1 juli 2021.
- [‘Bij een groter budget van de krijgsmacht hoort ook een fonds voor burgerslachtoffers’](#), 13 september 2022.
- [After the strike; Exposing the civilian harm effects of the 2015 Dutch airstrike on Hawija](#), 8 April 2022.
- [Nieuw beleid burgerslachtoffers in VS: 3 lessen voor Nederland](#), 6 oktober 2022.